

ORIGEN DELS MODISMES ANTROPONÍMICS ALCOIANS

Josep TORMO COLOMINA

El conjunt de modismes d'una llengua constitueix un valuós tresor arreplegat per un poble al llarg de molts segles de vicissituds i experiències. El modisme naix quasi sempre de manera espontània, fill de l'enginy popular o *folk-lore*, el qual és després repetit de boca en boca fins a arribar, en el cas de les llengües de cultura, a la ploma dels escriptors que acaben convertint-lo en moneda d'ús corrent, sense preocupar-se de l'origen que es perd en la nit dels temps.

Sent, doncs, obra del poble, és lògic que reflectisca el seu caràcter i costums i, en definitiva, la seua cultura. Així, no és d'estranyar que, per exemple, un poble com l'alcoià, en contacte permanent amb una indústria tèxtil multiseccular faça un ús abundant d'expressions directament *relacionades amb ella*: *fer canons de blau, estar perdent passaes, ser de fil de vint, no haver troques, fer olor de triturat, no tirar duita, etc.*, tenen totes alguna connexió amb la nostra entrançable indústria local.

La nostra llengua, considerada una mena de pont dins la gran família neolatina, podria, a primera vista, semblar fàcilment accessible, però ben aviat ens adonem que, com qualsevol altra —incloent-hi les més difoses, com ara l'anglès, el francès o el castellà—, té unes peculiaritats d'expressió que se'n fugen de l'anàlisi dels seus components. Ensopeguem, de sobte, amb una expressió de la qual coneixen ben bé totes les paraules que la formen (cf. *ser de fil de vint*), però que en conjunt no té cap de sentit per a nosaltres. Per tant, arribem a la conclusió que per tal de captar tots els matisos d'allò que sentim o llegim, o per a comprendre l'acudit que apareix de forma espontània a la conversa, és indispensable arribar a conèixer tot un seguit d'expressions, jocs de paraules, frases fetes i peculiaritats gramaticals que ens permetran de penetrar finalment en el cofre dels modismes, el veritable reducte on qualsevol llengua, parla o subdialecte local guarda gelosament els seus darrers secrets.

Aquest patrimoni lingüístic comunitari, aquest tresor tribal conservat pel poble, format per un mar insondable de pinzellades de saviesa popular, d'una riquesa cromàtica enorme, representa, sens dubte, el pebre i la sal amb els quals

els membres d'eixa comunitat donen color i sabor al seu llenguatge quotidià, familiar o col·loquial.

Així doncs, deixant a banda els modismes comuns a tot els nostre domini lingüístic, si més no, els més generals a la nostra zona del valencià meridional, és evident que el parlar d'Alcoi té en la indústria tèxtil i en les festes de moros i cristians dos components força importants que cap estudiós del parlar *xeu*, el nostre subdialecte local, no podrà ignorar com a fonts inexhauribles de creació lingüística autòctona.

Malgrat tot, el parlar alcoià també ha incorporat, al llarg dels segles, bona cosa d'elements procedents d'altres parcel·les de la nostra vida comunitària, com ara els sectors metal·lúrgic i paperer, la gastronomia típica, la centenària Cavalcada dels Reis Mags, el secular joc de la pilota valenciana, la influència religiosa, els jocs de cartes de *cau* i *cotos*, la *Loteria del Trabajo*, la toponímia urbana i rural, el *café gelat*, la climatologia pròpia, les efemèrides i un llarg etcètera on podríem incloure, tot plegat, els fets episòdics i anecdòtics locals, a més d'un considerable corpus de modismes d'origen antroponímic, que és el que ens interessa ara i ací, i que, per tant, tractarem en el present treball.

Pel que fa al repertori en qüestió, cal dir que hem optat per dividir-lo en dues seccions més o menys independents, és a dir, per una part els modismes *stricto sensu*, i per l'altra el que podríem anomenar, una mica convencionalment, símils i comparances. Així que, sense més demora, encetem ja el treball.

ELENC DE MODISMES

A mida de "La Botelleta": Expressió popular que fa referència a Cànida Botella Asensi (germana de l'antic Ministre de Justícia), la propietària de "La Dàlia", una botiga de roba que hi havia al Carrer Major.

Aquesta frase feta, molt popular entre les modistes, cosidores i botiguers de roba, té el següent origen. Allà pels anys vint, una dona va anar a "La Dàlia" a comprar un vestidet per a una xiqueta d'uns nou anys, sense dur a la xiqueta, ni la mida ni cap de vestit de mostra. La Sinyô Cànida, que era una dona molt grossa, li pregunta a la clienta: "Quina talla vol p'a la xiqueta?", i la clienta respon: "Eh, pos a la seua mida!" (volent dir que al criteri de la dependenta), a la qual cosa contestà Cànida: "¿Tan grossa està la xiqueta?"

L'anècdota va fer fortuna, convertida, a hores d'ara, en una exclamació tòpica, entre simpàtica i irònica, que fan servir els professionals: "—Açò, a quina mida ho fem? —A mida de La Botelleta!"

A on vas? —A vore Meló: Joc de paraules, caigut en desús, que era, fins recentment, un salut cordial entre dos amics que es troben pel carrer. L'origen cal buscar-lo en els antics campionats de carrera pedestre del primer terç de segle, en els qual sempre prenién part les grans figures de l'època, l'alacantí Meló i l'alcoià Davó (els campions provincials). A voltes, el joc de paraules es rematava amb un graciós i picant **A vore -me-lo a mi!**

Ací hi han més coses que en Casa Loi! Casa Eloi era una botigueta, situada en la Placeta de les Eres, on venien de tot, és a dir, comestibles, vi, sifons, 'llimonaes', vetes i fils, botons, sabates, espartenyas, etc.

Això no ho pot traure d'ahí ni els cavalls d'Anselmo! Es tracta d'una expressió que s'aplica quan és pràcticament impossible de moure una cosa d'un lloc, per la seua mala ubicació, pel seu volum o pes tan gran, etc. L'expressió fa referència als potents cavalls perxerons, que tiraven de les *galeres* de transportar *panyo*, de l'empresa del mític Anselm Aracil.

Anselm Aracil Jordà ha estat, sens dubte, l'industrial més important en la història d'Alcoi, i el fabricant més important de mantos o *saflaes* del nostre país: té dedicat un capítol sencer al llibre *Personalidades eminentes de la industria textil española*, del ministre Pedro Gual Villalbí. Tenia en la seua fàbrica prop de cent telers i més de cinc-cents operaris. Era el president de la Real Fábrica de Paños i de la Cambra de Comerç d'Alcoi, Cavaller Cobert davant del Rei, Comendador d'Isabel la Catòlica i amic íntim del ministre i polític José Canalejas.

Allà va Quico de nassos! Tot i no ser un modisme, hem decidit d'incloure ací aquesta interjecció pel seu evident interès antroponímic. Es tracta d'una exclamació molt corrent a la nostra ciutat, que hom fa servir quan veu que una persona (generalment un xiquet) cau un bac, o bé posteriorment en relatar l'accident en qüestió a una tercera persona: "Ximet volia baixar la costera corrents, igual que el seu germà, i de colp a repent... allà va Quico de nassos!". Es una expressió que ja s'usava a finals del segle passat, procedent, probablement, d'algun antic accident o fet anecdòtic local ocorregut a algú que s'anomenava Francesc de nom propi.

Anar-se'n on caga Ramon: Modisme que, en la pràctica, ve a ser una espècie d'imperatiu indirecte o "perifràstic", sempre usat en futur, aplicat a la segona i tercera persona del singular o plural. Sols ser una exclamació de rebuig, retret, escepticisme o negació, emprada com a resposta a qui preten anar (o fer-nos creure que anirà) a un lloc determinat: "—Mare, vullc anar-me'n a jugar a la Placeta! —Tu te n'aniràs on caga Ramon!". Es desconeix qui era el tal Ramon —i el fet anecdòtic en qüestió— per ser una expressió usada de temps immemorial a la nostra ciutat.

Ara t'agarraran, Gorreta! Es tracta, una vegada més, d'una exclamació de rebuig, incredulitat o escepticisme, equivalent a les expressions sinònimes "Espera't un poc, que tinc la bajoca al foc!", "Torra coca, Virtudetes, i espera't ben assentà!" i "Creu't-ho, perla!". Pel que fa al referit Gorreta, devia ser, possiblement, algun personatge popular local del segle passat.

Arrastrar com a Pelletes: A hores d'ara, sols una part de la primera generació feia servir la forma alcoiana "*rossegar*", que ha estat substituïda recentment pel castellanisme "*arrastrar*": "T'arrastraran com a Pelletes!". És una amenaça aplicada a qui contínuament maltracta, abusa, sotmet, explota, humilia, insulta o fa mal a la gent. Pelletes era el malnom que li donaven els alcoians del segle passat al batlle Agustí Albors Blanes, que va morir a mans del poble revoltat,

el 10 de juliol de 1873, durant els fets de la Revolució Internacionalista alcoiana, més coneguda com a *"El Petrolio"*.

Coixo, la llum!: Exclamació que fem servir els alcoians a qualsevol lloc, obert o tancat, on de sobte se'n va la llum, i sobretot els xiquets quan una apagada general interromp els seus jocs de carrer. L'origen es remunta als anys vint. Hi havia un cinema local, *El Calderón*, en el qual, sovint, se n'anava la llum de la pantalla, és a dir, es tallava la pel·lícula i la gent, entre indignada i divertida, li reclamava a crits al cameràman, que era coix, que encenguera la llum de la sala. Pel temps, aquesta exclamació reiterada, referida al famós Coixo del Calderón, es va fer popular a tota la ciutat.

Com dia el Tio Pep de Muro: Tu pitaràs!: Expressió popular que significa tu obtindràs o aconseguiràs allò que desitges. El llegendari Tio Pep de Muro, famós a hores d'ara a tot el País Valencià per la cançó popular *"El Tio Pep se'n va a Muro"*, era una espècie d'ordinari que portava encàrrecs i comandes entre les ciutats de Alcoi, Cocentaina i Muro, a finals del segle passat i que, com diu una altra cançoneta popular alcoiana més desconeguda, era tota una atracció i sempre portava darrere un ramat de xiquets: *"El Tio Pep de Muro porta cansonsillos / i darrere porta cinquanta xiquillos./ El Tio Pep de Muro porta camisetes / i darrere porta cinquanta xiquetes."*

L'origen d'aquesta locució està en el fet que tots els xiquets alcoians li demanaven que els portara un pito en tornar de Muro: *"Tio Pep, porte'm un pito!"*. "Clar que sí!", responia ell. Un dia, un xiquet li va dir: *"Tio Pep, prenga deu cèntims i porte'm un pito"*, i ell va respondre tot seriós: *"Tu pitaràs!"*

Com si estiguera en Ca la Gamba!: Es diu en to de crítica suau, generalment entre gent jove, a qui està assegut malament, de forma poc correcta o educada, amb el peus damunt la taula o una altra cadira, allargat damunt d'un sofà, etc. També a qui va vestit per casa amb poca roba i no està presentable per a rebre visites i similars. Coexisteix amb el sinònim *"Com si estiguera en ca la sogra"*. Vegeu **Parèixer Ca la Gamba**.

Don Joaquín, quina aigua cau!: Exclamació entre emfàtica i festiva que hom fa servir quan plou intensament. Procedent de la cançoneta abrilenca que diu: *"Ai, Don Joaquín, Don Joaquín, / Don Joaquín quina aigua cau./ Ai, Don Joaquín, Don Joaquín, / arromangue's un camal."*, amb la qual els alcoians del plujós abril de 1934, aconsellaven a l'alferis de la Filà Els Cits, el popular Joaquim Oltra Pérez, a fi que no se li fera malbé el luxós vestit fester que portava.

Eixir tot en bé, com a la Peixcaterra: Ironia que vol dir tot el contrari, és a dir, eixir-li malament alguna cosa a algú: *"—Redeny, Tonet, i quin desastre! —Sí, m'ha eixit tot en bé, com a la peixcaterra."* A primers de segle, hi havia una venedora de peix al mercat d'Alcoi, la mare d'un tal *"Sangrí"*, que era molt fresca, poca-vergonya i mal parlada, però una vegada una dona molt més valenta que ella, en rebre un insult greu li va tombar la parada. Encara ara, molts ancians recordem la cobla popular que diu: *"Vespra (de) Sant Antoni / bon lio va haver / per tota la plaça / i per els carrers./ Una peixcaterra / molt desficcassià / per ser atrevida / tot li ho van tombar./ Ella es creïa que tot / li havia d'eixir en bé /*

sempre parlant foradat / com si fora un llenyeter / enmig de tant personal / va tindre un mal pensament / de fer una ensenya / tan reindecet."

Entrar-se'n com el Tio Quinzet: Vol dir cobrar més del degut als clients o també demanar un preu molt car o alt per un producte o article: "—Fotre, Pep, te n'entres com el Tio Quinzet! —Què com se n'entrava, el Tio Quinzet? (sol preguntar, a voltes, l'interlocutor) —En la butxaca de l'atre!" (és la resposta que rep). Aquest breu diàleg ve a ser una mena de joc de paraules. El Tio Quinzet era un botiguer que tenia el costum d'estafar en el pes o la mesura i enganyar o abusar en el preu.

Escartín!, Escartín!, Escartín!: Aquesta tirallonga o cançoneta sense fi és, sense dubte, l'insult màxim que puga rebre un àrbitre de futbol al Camp del Collao. Es canta com un cor, tot el camp ensems, repetint eixe anatema vint o trenta vegades, quan, molt a la llarga, un àrbitre actua de forma descarada contra l'Alcoiano, arribant al robatori escandalós.

Llavors, quan el públic alcoià ja ha esgotat tot el repertori usual de paraules i insults, recorre a l'*Escartín*, el crit de guerra, una mena d'amenaça de linxament, quasi una maledicció, tot recordant-li a l'àrbitre de torn allò que li va succeir al Camp del Collao a Don Pedro Escartín, el dia 3 de març de 1946, en un partit davant de l'Espanyol de Barcelona, quan en la injustícia més grossa que ha sofert *l'equip de la moral* en la seua llarga història, aquest àrbitre prestigiós, el més famós del futbol espanyol, va enviar el C. D. Alcoyano a la 2ª Divisió, probablement perquè, en aquella època de la postguerra, un club català que s'anomenara "Español", no podia perdre la màxima categoria nacional.

Caldria especificar que, malgrat el fet de tractar-se d'una interjecció antroponímica, no hem dubtat d'incloure ací aquesta locució exclamativa per ser una de les més emblemàtiques del nostre parlar local, si més no, dins l'argot de la parcel·la futbolística.

Estar Be<x>ia: Insult infantil, a hores d'ara caigut en desús, equivalent al castellà '*¡Estàs tonto!*': "Ximet, estàs Bejia!". Mejías era un vagabund urbà que recorria els carrers d'Alcoi pels anys cinquanta i seixanta, i que rebia la burla contínua dels xiquets.

Estar fet un Pernalles: S'empra referent als xiquets entremaliats o molt vius, com a sinònim de *ferrabràs* o *dimoniet*, encara que també s'usa en el sentit de *ser un pilllet*: "Jordiet, estàs fet un Pernalles!". El Pernalles era un famós bandoler andalús que, a primers de segle, faria sentir, en alguna ocasió, la seua presència per les nostres serres, mentre, perseguit per la justícia de mitja Espanya, tractava de fugir i anar-se'n a Amèrica, des del port de València.

Estar fet un Tòfol: Modisme polivalent amb significats diversos de caire pejoratiu. Pot tractar-se d'un perdís o viciós, però també d'un *viva la vida* o un *cantamañanas*, o bé un *menfot* o un *destrellat*.

Fer com a Pelletes: Té el sentit de linxar, esquarterar, arrossegar a una persona, generalment per tot un poble que clama venjança, justícia, etc.: "Eixe tio és un malacabra! Algun dia el faran com a Pelletes!". Vegeu **Arrastrar com a Pelletes**.

Fer com el Tio Caram: ¿Vol que li esquile el rabet?: Expressió popular procedent de l'anècdota més famosa del Tio Caram, home graciós i sorneguer, sens dubte el personatge popular local més important del segle XX. Té el sentit de dir a tot que sí, però després no actuar en conseqüència: "Eixe fa com el Tio Caram, a tot diu que sí... Vol que li esquile el rabet? Eh, bé, esquile-li-lo!"

Fer com l'Alcoià del tren: Ja els ha dit tots vosté! Usat per qui no li donen opció o no li deixen (quasi) res per a triar. L'origen està en l'acudit popular següent: "Això era una volta dos alcoians que viatjaven en tren, cap a València, en el mateix compartiment:

—Vosté, d'on és?

—Jo, d'Alcoi.

—Quina casualitat! Jo, també.

—Vosté, de qui és família?

—Jo, de Quico l'Alt, Escaló, Matarredona, Mataix, Albors, Carbonell, Ferrandis Belda... I vosté?

—Pos jo sóc família de Toni el Bovo i Tereseta la Loca.

—Xe! De Toni el Bovo i Tereseta la Loca!

—Eh, pos el que m'ha deixat! Els rics ja els ha dit tots vosté!"

Tot i que l'acudit en qüestió podria tenir una remota base anecdòtica, l'Alcoià del tren, al qual fa referència l'enunciat, es tracta, és clar, d'un personatge imaginari.

Fer el Pian: Fer-se el graciós, fer el pallasso, el ximple: "Xe, xiquet, ja està bé! No faces el Pian!". El legendari Tio Pian era un home de mitjan segle passat que, com si fóra el Flautista d'Hamelin, la vespra dels Reis, a l'eixida de l'escola, s'emportava tots els xiquets darrere d'ell, pel carrers del poble, contant-los històries fabuloses, i els mostrava les muntanyes que envolten la ciutat, tot explicant-los el camí per on venien els Reis Mags a portar els joguets i regals als xiquets i els deia: "Mireu-los allà dalt! Veieu aquelles ombres? Allò són els gamells! Per allà vénen! Fixeu-se bé!". I els xiquets es quedaven tots embadalits davant les seues explicacions meravelloses i els seus gestos i accions tan teatrals i plenes de sentiment alhora.

Els xiquets, la majoria dels quals portaven una cistelleta plena de garrofes, palla i herba per als cavalls, s'impacientaven al veure que els Reis no arribaven per aquell camí, i llavors el Tio Pian se'ls emportava corrent a un altre lloc, al Portal d'Alacant, al de Cocentaina o qualsevol altre dels que donaven entrada a l'antiga vila.

Fer el Tòfol: Fer el ximple, fer-se el graciós sense ser-ho: "Quant que li agrà fer el Tòfol al teu cunyat! Quin poc trellat té!". Donada la polivalència de la lexicalització de l'hipocorístic *Tòfol*, i l'ús i abús que se'n fa, cal dir que aquest sintagma no té res a veure amb l'anterior (*estar fet un Tòfol*) ni amb el posterior (*fer-se el Tòfol*), que tampoc tenen el mateix significat entre ells (cf. *fer el bovo* / *fer-se el bovo*).

Fer el Ximo: Té el sentit de fer el pallasso o el ximple. Es, de fet, una forma hipocorística valenciana del nom personal Joaquim o Xotxim. L'origen del modisme, desconegut a hores d'ara, ve probablement d'algun personatge popular pretèrit: "—I Miquel? Per a on para? —Ahí està, fent el Ximo!". Coexisteix amb els sinònims *fer el xempla*, *fer el Tòfol* i *fer el Pian*.

Fer enfadar com a Don Rafael: Es diu quan empipen o emprenyen algú en excés, quan l'abús se'n passa ja de la ratlla: "El vaen fer enfadar més que a Don Rafael!". Referit al famós pianista local Rafael Casasempere Moltó (1873-1942) que, entre 1910 i 1930, animava les vetlades en el Cine Calderón, interpretant delicioses seleccions de música simfònica, entre les quals, la famosa composició coneguda popularment per *Castanyes torraes*, per la paròdia que el poble li va aplicar a eixa música: "*Castanyes torraes / calentes i bones / i el castanyero que les ven / està borratxo d'aiguardent.*" Com que era una de les peces habituals es va convertir en un "clàssic" que el públic esperava amb candeleta i si, en alguna ocasió, no la tocava, el públic li la reclanava cridant: "Don Rafael, toque-mos les castanyes!", i, segons conten els vells, Don Rafael tancava el piano d'un fort colp i se n'anava tot enfadat, per la falta de respecte demostrada pel públic. Tanmateix, l'ús de la veu *castanyes* com a possible eufemisme era merament casual.

Fer la faena de Calores: En sentit figurat vol dir fer una mala passada, ser víctima d'una mala jugada, traïr, donar el bes de Judes, emprat més àmpliament, equival també al castellà *dejar en la estacada*: "Confíem en ell, perquè pensàvem que era un home de trellat, però mos ha fet la faena de Calores." Calores era el rei dels gitanos d'Alcoi i comarca. Després d'haver matat a set persones al llarg de la seua vida, va morir, allà per l'any 1917, en una brega, en una reunió de gitanos, a l'hora del café, a la Casa del Pueblo (l'edifici actual de La Unión Alcoyana de Seguros).

Després d'una acalorada discussió amb un altre gitano, ell li va disparar un tret amb una pistola que portava amagada, i el va matar en l'acte. El fill del mort, un gitanet xicotet, va traure la navalla i li la va ficar dins la panxa; Calores va disparar i aconseguí ferir-lo, però el gitanet li va rodar la navalla per dins la panxa, acabant-lo de matar, i ha passat aquest episodi a l'anecdolari local com a *la faena de Calores*.

Fer la passà de Palparrabos: Trencar de sobte una línia de conducta, rutina o actitud, més o menys coherent, per motius justificats o no: "—Pep, has tastat les cireres? —Sí! —T'agraden? —Sí —En vols unes quantes? —No! Estic associat! —Pep, tu fas com el Tio Palparrabos!"

El Tio Palparrabos era un home molt popular que *tenia molt poca corretja*, molt susceptible i que aguantava poques bromes, i per això a la gent li agradava "punxar-lo", abusant del seu malnom. Contava el Sr. Pepe Gisbert "l'Olivero", el pare d'un famós metge local, que una volta anaven els dos junts, troben un conegut i li diu: "Bon dia, Palparrabos!", i ell li contesta: "Bon dia, cabró". Al cap d'un moment, passa un altre conegut i li diu: "Bon dia, Palparrabos!", i ell respon: "Bon dia, cabró!". Més avant, troben un tal Rafel, i el saluda de la mateixa manera: "Bon dia, Palparrabos!", i ell diu: "Bon dia, Rafel!". I li pregunta l'Olivero: "¿I a eixe, per què no li has dit cabró?", i respon ell: "Perquè eixe ho és!"

Fer la passà de Vicedo: "Camises blanques no en tenim!": Té el sentit de negar una evidència, però també de dir una mentida per desempallegar-se d'algú. L'alcoià Camil Vicedo Moltó (1876-1958), que posteriorment seria un famós arqueòleg, es va traslladar a Madrid cap a 1906, i va obrir una camiseria en la Red

de San Luis; ocupació que alternava amb l'estudi de la Geologia i l'activitat literària. L'home tenia tanta enyorança del seu poble que el dia que tenia la visita d'algun amic d'Alcoi, despatxava la clientela en un tres i no-res. Diuen que un dia va entrar un client inoportú que "queria una camisa blanca", i ell, en eixe moment, estava tan emocionat, parlant amb un paísà, que va dir que no en tenien!

Fer la passà del Tio Fogó: Es diu de qui comença "mossegant" i acaba "llepant", i també de qui canvia d'opinió o de parèixer en un instant. Diuen els vells que un dia entra un xicon d'uns dotze anys a la botiga del Tio Fogó i diu: "Buenas! Ací viu el Tio Fogó?". I diu ell: "Fogó tots en tenim!". Diu el xiquet: "Es que venia aportar-li uns diners que m'han donat p'a d'ell, que li devia mon pare". I respon ell: "Ah! Sí! Passa, bonico, passa! Mira, pren un caramel·let de menta!". Cal especificar que la veu *fogó*, en el parlar alcoià, significa *anus*.

Fer Toni el Rei: Presumir, jactar-se, bravejar, vantar-se, vanagloriar-se, fer-se gros, ostentar, fatxendejar: "—Mira, ja està Paco una atra volta fent Toni el Rei, ahí davant de tots els seus amics! —Redeny! I quant que li agrà fer Toni el Rei a Paco!". Per a més informació, vegeu **Ser més bruto que Toni el Rei**, a la secció de "Símls i comparances".

Fer-se com la Tia Pellerà: Engreixar excessivament, en demeseia: "Conxa, si menges eixes xulles i eixos tramancos de pa, vas a fer-te com la Tia Pellerà." La Tia Pellerà era una dona d'un pes exagerat, probablement de quasi centcinquanta quilos, que vivia al Carrer de la Verge Maria. Encara es conten algunes anècdotes i succeïts com la volta que li volien fer pagar dos seients en el cotxe de cavalls per a anar a Alacant, o que quan tenia d'anar *als quadros* (el cinema) havia de comprar dues cadires per a poder seure. Diuen que la seua grassesa era realment impressionant i que a casa seua tenia una argolla en el trespol del dormitori de la qual penjava una corda amb una anella, per a poder alçar-se del llit.

Fer-se el Tio Gipó: Fer l'orni. Coexisteix amb el síndnim *fer-se el Tòfol*: "Son pare el cridava, però ell es fea el Tio Gipó, com si no senquera res". A hores d'ara, és un antic personatge anònim que ja no recorda ningú. **Fer-se el Tòfol:** Fer l'orni, és a dir, fer-se el despistat, el desentés: "Pep, a l'hora de pagar, sempre es fa el Tòfol". ¿Seria algun antic personatge popular, anomenat Cristòfol, el punt de referència?

Ja plora, ja riu, el Tio Caliu: Se'ls diu als xiquets que després de plorar, es riuen o bé que alternen ambdues facetes. Dit també a qui canvia d'opinió a cada instant. És una mena de cançoneta. Tanmateix, no se sap, a hores d'ara, qui era aquest personatge tan voluble. Com que el caliu és una barreja de cendra i les brases que romanen després d'apagar la flama d'un foc, ell també seria una persona híbrida de caràcter. A hores d'ara, la gent encara diu: "El Tio Caliu, ja plora, ja riu".

També apareix en un conegut joc de paraules, quan algú diu: "Tot pot ser" i l'interlocutor, incrèdul o escèptic respon: "*Tot pot ser, va dir Caliu!*" (a voltes rematat amb aquesta rima graciosa: *menos fer niu en l'estiu, una rata baix del rabo d'un gat viu*).

Marchen de frente, Ramon Català!: Locució exclamativa que coexisteix amb altres interjeccions com ara “Moem!”, “Anem anant!”, “Mone!”, “En marxa!”. Aquesta antiga exclamació alcoiana, de clar origen militar, usada de forma col·loquial, trau a relluir un possible personatge alcoià de l’antigor, famós pel seu coratge o bon humor —no se sap—, el qual ja no recorden els més ancians, i que es faria popular a la ciutat arran de qualsevol fet episòdic o anecdòtic durant la seua estada a l’exèrcit.

Martí, tira-li!: És una interjecció antropònica molt popular que s’usa quan algú està a punt de disparar un tret, llançar un objecte, xutar una pilota, colpejar un objecte o, per extensió, encetar o començar qualsevol cosa o acció. L’origen està en un antic acudit local que ens conta que uns lladres van entrar a robar a casa d’una ancianeta que vivia tota sola, però la velleta en sentir un soroll tan estrany va imaginar que hi havien entrat uns lladres i, per tal d’impressionar-los i enganyar-los, va idear un truc o estratagema, i així que, de sobte, va començar a dir en veu molt alta: “Ramon, conta quants són! Bernat, puja al terrat! Macià, agarra l’escopeta, que se’n va! Martí, tira-li!”. I els lladres, en sentir tota la tirallonga de noms propis d’home, es van espantar i se’n van anar corrent.

Pel que fa a la locució en qüestió, segons explicava l’escriptor local Adolf Durá al *Noticiero Regional* (“Tipos y costumbres de mi tiempo”, 21/4/1929), cal dir que va ser popularitzada, posteriorment, en la dècada dels anys 1890, pels xiquets alcoians de finals del segle passat, que cada volta que passaven pel carrer Sant Nicolau, van agafar la mania o el costum de guaitar l’espardenyeria del Sr. Martí, i empenyar-lo una miqueta, tot dient-li: “Martí, tira-li!, i aleshores el fill major eixia tot enfurit per a perseguir els xicons que hi anaven a llandar, els quals, malgrat les amenaces, al passar per eixa botiga, continuaven sempre amb la mateixa cançó de l’enfadós: “Martí-tira-li!” Aquesta exclamació, simpàtica i desimbolta, va fer fortuna entre els joves i, en poc temps, es va estendre per tota la ciutat fent-se tremendament popular; d’ençà fins a hores d’ara, és usada col·loquialment, entre amics, en to de broma o en ambient festiu o familiar, segons les situacions o els contextos més o menys adients.

No arreglar-ho ni la Comare de Tollos: Aplicat a qualsevol problema que és molt difícil de solventar, que sembla gairebé impossible trobar-li un remei o una solució: “Mare de Déu, Senyor! I quin problema! Açò no ho arregla ni la Comare de Tollos!”

No casarem a Claret!: Sintagma emprat en futur, equivalent a *no encertar una cosa*: a) —“Bon dia! Tenen plats de Duralex? b) —No en queden! a) —I gots? b) —Mire, tampoc! a) —I culleres d’acer inoxidable? b) —Quina casualitat! Acabem de vendre les últimes! a) —No casarem a Claret!”

Procedent, probablement, d’algun antic fet anecdòtic local, referent a una xica anomenada Clara, filla d’alguna coneguda família, que perdia els pretendents fàcilment o alguna cosa semblant.

No és molt roig el meu Camilo... i era com el suc de llonganissa!: Es tracta d’un retret irònic o burlesc aplicat a qui nega una evidència: —“La meu filla no és baixeta! —No és molt roig el meu Camilo!” Com que Camilo és,

tradicionalment, un del noms més populars a la nostra ciutat, l'expressió es degué originar en algun antic fet anecdòtic local.

Parèixer Ca la Gamba: Dit d'un lloc on va tot arreu, en desordre, on impera el poc trellat o poc seny, on hi ha molt de soroll o borum, on és molt difícil aclarir-se: "Ací en este carrer no es pot treballar! Açò pareix que siga Ca la Gamba!" / "En el quarto dels xiquets no es pot estudiar... allò pareix Ca la Gamba, no hi ha qui s'aclarisca!". Ca la Gamba va ser una de les *casas de xiques* més famoses d'Alcoi, a primers de segle. Estava situada en el carrer la Puríssima, prop del Portal de Riquer.

Parèixer Cal Tio La Glòria: Es diu d'un armari, rebost, cambra, magatzem, botiga, etc., on està tot amuntegat, barrejat i a caramull. Fa referència a l'arxifamosa botigueta "Las Américas del Serpis", dedicada a la compra i venda d'objectes usats, especialment ampolles de vidre per fer conserva. Era impossible passar de la porta, excepte per a l'amo, que sabia el camí.

Parèixer Camamuri: Aplicat a qualsevol persona, generalment un joveçol, que porta els cabells despentinats, rebolicats o poc decents, i també massa llargs i lletjament abundants, és a dir, allò que els alcoians anomenem *portar monyera*. Probablement, el tal Camamuri seria algun vagabund urbà del segle passat, que els ancians actuals ja no recorden.

Parèixer Camilo el Xona: Era un home major que tenia el coneixement d'un xiquet. Vivia a l'actual Avinguda del País Valencià. Era molt bona persona i la seua família l'enviava sovint a fer encàrrecs. Els xiquets solien burlar-se d'ell, quan el veien pel carrer, dient-li: "Camilo el Xona". Com que *xona*, en alcoià, significa *bovo*, el modisme s'aplica a qui és un babau o curt d'enteniment.

Parèixer Casa Donya Amàlia: Es diu d'un lloc on hi ha molt de soroll, descontrol o desordre, generalment produït per una colla de xiquets que ploren, canten, riuen, corren o juguen: "Redeny, quin borum! Açò pareix que siga Casa Donya Amàlia!". Vegeu **Ser de Casa Donya Amàlia!**

Parèixer Catxutxa: Es diu de qualsevol persona que la defenses o traus la cara per ella i, paradoxalment, com a reacció, se't posa en contra: "—Xe, xiquets, deixeu a l'home tranquil! —A Vosté què li importa!" (responia Catxutxa enfadat). Vegeu **Ser més malo que Catxutxa.**

Parèixer el Baratillo de Grau: Fa referència al famós Baratillo de Grau que eixia al mercat a vendre una gran varietat d'objectes de segona mà, a meitat i finals del segle passat i, potser, a primeries del present. Referit a una botigueta, té el sentit, per una part, d'estar tot arreu, molt rebolicat, en desordre enmig d'un batibull d'articles variats, i per l'altra, que tots els articles són de baixa o molt poca qualitat.

També s'aplica, esporàdicament, a qualsevol estança, cambra o habitació on regna el desordre: "Allò no era una botiga, home! Allò pareixia el Baratillo de Grau!" / "A vore quan arregleu este quarto, que pareix que siga el Baratillo de Grau!". Un *baratillo* era un lloc de venda, generalment ambulat, és a dir, una paradeta al carrer o prop del mercat, on venien articles molt barats, generalment de segona mà, estesos en terra damunt una lona o manta. El Baratillo de

Grau ja era famós cap a 1855, car ens apareix citat al sainet anònim local, editat eixe mateix any, *Mentres passa la diana*, on, a més a més, veiem que el Tio Grau el del Baratillo era un personatge principal de la Festa de Moros i Cristians com a Cap de la Cavalleria “en charreteres d’aspart y una chorrera d’astopa”. Més tard, en 1871, Joan Batiste Llorens, esmenta per boca de Tona el famós *baratillo*, on sens dubte es podia trobar de tot i on el tio Toni compra “el chacó y casa-ca... / lo mateix que’l instrument”. I encara, en 1896, en la publicació abrilenca extraordinària *Terra y Cel o el Cavall de Sent Jordi*, trobem una extensa referència al mateix, de quasi tres-cents versos on es relata en tres apartats, la vida tan mísera que portava, les seues anècdotes i episodis festers, i el seu *modus vivendi* en el *baratillo* que posava damunt una estora: un petit espectacle digne de visitar i un lloc popular on tothom anava a xarrar, empenyar o tafanejar. Pel que sembla, el tio Grau era un cèlebre personatge amb *molt de palique* i poques ganes de fer faena, que es passava mig matí assegut, xarrant amb la gent, davant el referit *baratillo*. Sens dubte, un home i un negoci singulars.

Parèixer el Bovo/la Bova de Salem: Aplicat a la persona que està molt embovada, és a dir, al babaus “crònics”.

Parèixer el Bovo que van dur a festes: Aplicat a algú que se’n passa de bovo: “Mira-lo, ahí parat sense fer res! Pareix el Bovo que van dur a festes!”. Probablement algun babau que van dur antigament a veure les festes de Moros i Cristians d’Alcoi.

Parèixer el Campanar i la Torratèra: Es diu quan veiem una persona molt alta al costat d’una baixeta. Perquè Laura la Torratèra tenia una paradeta, i després un quiosc, prop del Campanar, al cantó del Convent de Sant Agustí, a primers de segle, abans d’obrir la botiga de dolços i *rosego* que portava el nom del seu marit, el fabricant de peladilles Leopold Gadea.

Parèixer el delicat de Gandia: Se li diu a qui és molt delicat, o a qui es fa el delicat sense ser-ho.

Parèixer el femer del Tio Ratolí: Aplicat als llocs on està tot molt brut: “Redeny, açò pareix el femer del Tio Ratolí!”. El Tio Ratolí, que més tard tenia un magatzen de drap vell en el Camí, va prosperar i va comprar la Casa de Ratolí, entre el Cine Calderon i la Font de la Petxina, es dedicava, al segle passat, a arreplegar el fem dels animals que passaven pels carrers d’Alcoi, i ho venia als maseros, a tants quinzets el cabàs, per a femar els bancals. Tenia el femer pel Viaducte, a l’esquerra de l’entrada al Recinte Firal (ara dipòsit municipal de cotxes), en una *serrella*, que en alcoià vol dir ‘*bancals molt erms, però sense arribar a ser terreny de serra*’.

Parèixer el Masero del Troncal: Se li diu a algú que està en posició econòmica prou bona: “Que t’has comprat un atre cotxe! Collons, Rafel, pareixes el masero del Troncal!”. Tot i la ironia implícita del símil, cal considerar que un mitger de qualsevol finca de la Vall de Polop o de Barxell, les partides rurals més riques i boniques del nostre terme, devia obtenir un bons ingressos anuals. Ja ho diu el refrany local: “Val més un *Déu que t’ho pague!* que un mas en Barxell”.

Diuen que per la seua extensió, eixe mas tenia set parells de mules per a llaurar, que ell era el masover més ric d'Alcoi, i que tenia, fins i tot, un bon pis a la ciutat. Antigament, la fama del masero del Troncal devia ser prou gran, car apareix també en una cançoneta popular que diu: "*Tio Llorenç / talle'm, talle'm els cabells. / Igual, igual / com el masero del Troncal*".

El Mas del Troncal, amb la seua ermita, data del 1700 i és, si més no, el més gran de tota la Vall. Fita amb el Parc Natural de la Font Roja i està situat a l'esquerra de la carretera Alcoi-Banyeres, passada l'urbanització "Montesol".

Parèixer el Mestre Cerola: Aplicat a qui vol fer-se el sabut i realment és prou ignorant.

Parèixer el Sabio Ceba: Aplicat a qui preten saber-ho tot o saber més que ningú: "—Quina és la capital de Noruega? —Oslo, burro! —Mira-lo, el sabio Ceba!" Potser, el nostre modisme alcoià fa referència al Mestre Ceba, el de la sàtira de Gaspar Grau de Montmajor, *Breu Descriptió*, escrita el 2 de febrer de 1586, en la qual definia els seus companys del claustre de la Universitat de València, amb jocs de paraules rimats: "*Al jubileu / no li faltava Gil / capdell de fil / sens centener. / Ve-li darrer / un mestre Ceba / que tostemps neva / per ser tant fret*".

Parèixer el Tio Furgaes: Vegeu el sinònim **Ser un Tio Furgaes**.

Parèixer el Tonto del Panerot: Malgrat l'existència de la societat local recreativo-filantròpica "El Panerot", la creadora en 1885 de la històrica Cavalcada dels Reis Mags d'Alcoi, la més antiga del món, probablement no hi tinga res a veure, atès que a d'altres zones del nostre domini lingüístic, com ara la Noguera Pallaresa, la veu *panerot* significa *curt d'enteniment*. Certament, un curiós paral·lelisme.

Parèixer Galló: Se li diu a qui va molt mudat o endiumenjat, a qui *va de fil de vint*: "A on vas tan mudat, Jordi? Pareixes Galló!". Probablement, referit a algun personatge local del segle passat, que els ancians dels anys setanta ja no recordaven. O, potser, format a partir de l'afèresi de la locució sinònima *mudat com un margalló*.

Parèixer Javaloes: "Toni, pareixes Javaloes!". Vegeu **Ser un Javaloes**.

Parèixer l'Agüela de Ca Albors: Té dues accepcions, o bé s'aplica a una dona rípia (=lletja/ridícula) o tacanya, o bé a qualsevol xica jove que sembla una anciana per l'aspecte o pel vestir.

Parèixer l'entresuelo de Ca Mallol: Exclamació usada quan hom veu una cosa o un lloc on regna el desordre, on tot està en orri, sense endreçar, de qualsevol manera: "Redeny, açò pareix l'entresuelo de Ca Mallol!". Casa Mallol, a finals del segle passat i primers de l'actual, era un *botxinxe* o vinateria situat al carrer Alçamora, prop de la Caserna del Regiment, on està ara el Bar Candy.

Parèixer l'Ordinari de Tibi: S'aplica referit a qui va molt carregat de paquets, embalums, trastos, cistelles, etc.: "Xe, Miquel, a on vas? Pareixes l'Ordinari de Tibi!"

Parèixer la butxaca de la Mostosa: Es diu d'alguna cosa que està bruta o ronyosa en demesia: "Jo em pensava que estava net! Però si això pareix la butxaca de la Mostosa!". Probablement evoca la imatge d'una alcoiana anònima del segle passat, que anava sempre amb la roba molt bruta, o potser alguna venedora del mercat que sempre feia servir la mateixa bata o devantal, i per tant la mateixa butxaca per a deixar el diners que cobrava o el canvi que tornava als clients.

Parèixer la família del Melero: Sol emprar-se com a exclamació de caire despectiu, aplicat a famílies "que són un desastre", els membres de la qual no tenen tretall ni formalitat ni serietat, o bé que tenen un comportament social que, per diversos motius, deixa molt a desitjar, i que, per tant, són la riota de la gent o reben la crítica contínua dels veïns: "I quina familieta! Pareix la família del Melero!"

Segons contaven els ancians dels anys seixanta, el Melero era un xicot alcoià molt conegut, del darrer terç del segle passat, que es guanyava la vida venent mel. No cal dir que el referit personatge està totalment desvinculat de qualsevol alcoià actual que porte el sobrenom en qüestió, la qual cosa seria una mera coincidència. Per a més informació complementària, vegeu el modisme **Ser de la família del Melero**.

Parèixer la Loca dels Gats: Aplicat a la dona que porta els cabells despentats, eriçonnats, regirats o rebolicats. A hores d'ara, és un personatge anònim.

Parèixer la mànega del Moreno: Aplicat a qualsevol font o aixeta que llança molta aigua o amb molta força o pressió: "Fotre, açò pareix la mànega del Moreno!". Vegeu **Tot siga per les llagues de Quico el Moreno**.

Parèixer la Muller de Don Jeroni: Aplicat a qualsevol persona que porta moltes coses postisses, com ara la perruca, dentadura, pestanyes, etc. És la protagonista d'un arxifamós poema festiu del segle passat, encara molt popular a hores d'ara: "*La muller de Don Jeroni / porta postisses les dents / la peluca i les pestanyes / i un ull de vidre també. / Porta una cama de goma / i de fusta porta el braç / i també porta una altra cosa / que jo no la sé explicar. / Pobre, Don Jeroni / en la primera nit / va agarrar la dona / i se'n va anar a dormir / ell que la va vore tota desarmà / va agarrar la gorra i se'n va anar.*"

Parèixer la Nòvia de Tollos: Se li diu a qui va molt mudat, en el sentit de massa empolainat, excessivament *enramat*, adornat amb flocs, llaços, randes i similars.

Parèixer la Pobreta de missa d'onze: Referit a la xica o dona que va vestida de manera molt lletja, pobra, senzilla o humil.

Parèixer la Roperia del Tio Fluix: Ho diem els alcoians quan, per exemple, tenim a l'armari guarda-roba coses molt antigues o molt variades, roba d'èpoques diverses o d'estils diferents: "Quin almari de roba tenim! Açò pareix la Roperia del Tio Fluix!". El Tio Fluix tenia una botiga de roba feta on comprava, venia i llogava tota mena de vestits i peces de roba, especialment disfresses per a Carnestoltes i Festes de Moros i Cristians, a més d'abastir a les companyies teatrals locals. Estava situada al final del carrer del Vall, enfront de Casa Donya Amàlia.

Parèixer la Senyora d'Enguix, que menjava pa de panís: Referit a qui vol aparentar socialment allò que no és o que no té. Probablement es tracte d'un personatge imaginari, al qual se li ha aplicat una rima. Coexisteix amb la variant, igualment coneguda, **Parèixer la Senyora de Guix**, que és també un congnom local però molt més rar que l'anterior.

Parèixer la Tia Ganxa: Referit a una persona tafanera, que tot ho vol saber, que de tot s'entera, tot ho conta, i li agrada criticar el que fan els altres. La Tia Ganxa era una alcoiana de principis de segle, molt cotilla, que sempre estava xafardejant sobre el que feien els veïns o coneguts, i al final de la conversa, solia dir: "Ai, jo per mi tinc igual, ja s'apanyarà!", després d'haver criticat prou a la persona en qüestió. Vegeu **Tot ho vol saber, com la Tia Ganxa**. A hores d'ara, tenim la frase feta que diu **Mira, pareix la Tia Ganxa: "Ai, jo no vull saber res! I què? I què?"**, probablement una de les fórmules introductòries que solia fer servir amb els interlocutors.

Parèixer la Tia Pellerà: Referit a una persona, generalment una dona, que està grossa en demesia: "La sinyô Mariu està com una mesa-camilla! Pareix la Tia Pellerà!". Vegeu **Fer-se com la Tia Pellerà**.

Parèixer Madam Bonyítol: Sinònim de *bufar en caldo gelat, tenir fums*. Vol dir ser una xica consentida, mimada i presumida sense motiu. Aplicat a qui no treballa en una família on tots tenen ofici. Generalment, la filla més jove d'una família treballadora que vol fer-se la fina. Madam Bonyítol era una xica jove dels anys vint, de nom Elòdia. Els seus pares eren saladrers, i les altres germanes treballaven: una *estava en amo* i l'altra era peixcatera, però ella no treballava, sols anava a cosir a casa d'una modista, per a passar l'estona i no avorrir-se.

Parèixer Margalita m'enganxes: Aplicat de forma àmplia a qualsevol xica que siga una mica bleda, beneïta, bova, ridícula, mal vestida. En alcoià, tenim també l'exclamació **I quina Margalita!** equivalent a *'I quina bova!'*

Parèixer Maria Grenya: amb una sabata i una espadenya: Aplicat a la xica que va sempre mal vestida, de qualsevol manera. Devia ser un personatge real?

Parèixer Maria Vergonyes: Es diu de les xiquetes xicotetes que són molt vergonyoses: "Vine ací, Llucieta, que pareixes Maria Vergonyes!". Probable referència a alguna alcoiana del segle passat que era tímida en demesia.

Parèixer Marta i Gregori: Referit a qualsevol parella de xica i xic que fan riure per ser un molt alt i l'altre molt baix, o bé un molt gros i l'altre molt prim, etc. Sens dubte, degué ser alguna parella real pretèrita.

Parèixer Mitja-m'en-queda: Aplicat a les persones febles d'esperit, apocades, aturades, mancades de vitalitat, etc.: "Xe, parla fort i no faces bovaes! Pareixes Mitja-me'n-queda!". A voltes rematat amb **mitja me'n queda i no la puc vendre** o bé **mitja me'n queda, la part del peçó**. Referit, probablement, a algú que venia fruita o verdura en el mercat.

Parèixer Tereseta la dels mistos: Referit a una xica o dona que va molt empiulada, emflocada, és a dir, plena d'ornaments com ara collarets, pintes

amb perletes per al cap, arracades, polseres, etc.: “Cada volta que se’n va a dormir, entre pintetes, arrissets i tonteries, em fa recordar a Tereseta la dels mistos” (de l’obra “*El Tio de sa neboda*”, escrita en 1933 pel saineter alcoià Enric Valls). Era, probablement, una venedora ambulante de llumins de primers de segle, molt empolainada. Locució que coexisteix amb el sinònim *parèixer* l’*Haqueta dels bolantins* (*els volantins*=el circ).

Parèixer Titora: Aplicat a la persona que va bruta, despentinada, mal vestida, d’aspecte molt descarat, etc.: “Redeny, Felo, que brut vas! Pareixes Titora!”. Pel que fa a la pronúncia del renom, cal dir que la “o” és tancada, és a dir, Titóra. Titora era el malnom d’un alcoià dels anys vint, un xicot alt, flac i amb molt de nervi, que era popular per ser el participant més assidu en el joc de la cucanya o *el bigó del pollastre*, és a dir, una biga prou alta i grossa de fusta, que era ensabonada per a fer-la esvarosa, i que posaven tots els anys, per festes de Sant Jordi, en la plaça de l’Ajuntament, prop del Cantó del Pinyó, com a un divertiment per a la gent jove o de mitjana edat. Aquest personatge d’aspecte estrofolari era no sols un dels pocs que aconseguien arribar dalt del bigó i haure el pollastre, el qual estiraven d’una corda quan hom intentava agafar-lo, sinó que a més a més era també un especialista en el joc de la paellera, és a dir, en agafar les dues pessetes apegades al cul d’una paella emmascarada de carbó, penjada d’un fil.

Pareix(es) Cotalles, que tenia dos filles i els va comprar dos pianos: Exclamació aplicada a la persona que li agrada bravejar, fer ostentació o *fer-se gros* de qualsevol cosa, amb el mínim pretext. Encara que, tal volta, una mica exagerada, és una dita popular que fa referència al famós industrial tèxtil, de primers de segle, Lluís Berenguer, més conegut per ‘Cotalles’.

Pareix(es) el Tio Samarita, sempre estàs organitzant coses!: El popular Tio Samarita, home molt graciós, amant de la festa i la bulla, solia organitzar *ballets*, a primers de segle, igual que el Tio Bamba, pels barris de la ciutat i les partides rurals, com ara Barxell, Polop, La Sarga o Caramanxel. La gent jove el parava pel carrer i li preguntava: “Tio Samarita, on tenim esta setmana el ballet?”

Perlassiete, ¿qué estás en la came?: D’una banda traia a relluir, en to de burla o menyspreu el “parlar de la e”, que identifica les classes treballadores alcoianes, i per l’altra mostra el poc trellat o manca de seny d’eixe xic que se li acut despertar a l’amic Perlàssia, de matinada, a l’eixida del teatre, tocant amb el pernet de la porta del carrer, tres tocs i repic. Perlàssia es va alçar del llit sobresaltat per l’ensurt i va preguntar: “Qui és?”, responent l’amic en to de broma, per fer una gràcia: “Perlassiete, ¿Qué estás en la came?” Els Perlàssies són una saga d’argenters i joiers presents a la nostra ciutat, si més no, des de mitjan segle XIX.

Pobre (Joan) Canelobre!: Ho diem quan ens planyem d’algú en to festiu o irònic. Possiblement, el malnom d’algun antic personatge local que era (o no) digne de compassió, potser pel càstig que rebria pel robatori d’un canelobre d’església, com ara “*Joan Cresol*” que va robar el calze amb les Sagrades Formes de l’Església del Jesuset del Miracle, al segle XVII.

Prendre-se'n com el Tio de la tissa: Aplicat a un abús de confiança, a les bromes una mica pesades i coses similars: "El teu amic Miquel se'n pren com el Tio (de) la tissa!". Seria un personatge popular del segle passat?

Que bonico, pareix que siga de la Treme!: "—Que preciositat, que bonico! —Pos m'ha costat només sis-centes pessetes! —Pos, mira, com si ho hagueres comprat en la Treme!" "La Treme", nom popular del "Bazar Pérez Piles", és una botiga d'articles per a la decoració i objectes de regal de luxe, situada enfront del Banc d'Espanya, que ha tingut sempre per clientela la burgesia alcoiana. Com que la muller del propietari s'anomenava Trinidad Monllor Seguí (1885-1972), "La Treme", doncs, té l'origen en la deformació del seu hipocorístic (Trini > Trene > Treme).

Quedar-se com l'Apotecari de Castalla, sense pots i sense engüents: Vol dir quedar-se sense res, perdre-ho tot. L'alcoianisme *angüent* significa *ungüent*.

Qui té la culpa? La Micapana!: Aquesta exclamació, que a voltes funciona com a joc de paraules, és sinònima de *Busca qui t'ha pegat!* o *La culpa la té el dimoni!*, volent dir que, realment, no se sap qui té la culpa. La Micapana, que vivia en el carrer de la Cova Santa a primers de segle, era també una dona molt tafanera, que de tot s'enterava i, a voltes, per culpa d'ella, es descobrien moltes coses amagades que la gent no sabia.

¿Quién es Molina? Un betumero del carrer la Sardina!: Vegeu la locució que ve tot seguit.

¿Quién es Molina? ¡Ya lo veréis!: Expressió típica de retret o rebuig davant la jactància o vanagloria de l'interlocutor: "—Que no sóc capaç de parlar en l'amo! Tu no saps qui sóc jo! —¿Quién es Molina? ¡Ya lo veréis!" Alfred Molina era un alcoià dels anys vint, que va tornar de Mèxic, on vivia de feia temps. Contava pertot arreu, als amics i coneguts, que allà en Amèrica havia sigut torero i mostrava fotos seues torejant en les places de bous mexicanes, però sempre apareixia d'esquena. La gent va creure en ell i prompte va trobar un apoderat i una penya taurina, "El Club Cinegètic", que el va apadrinar. Li van organitzar una correguda en la plaça de bous de Gandia per al dia 13 de maig de 1926. Van posar uns cartells publicitaris, per tots els cantons de la ciutat d'Alcoi, que deien: **¿Quién es Molina? ¡Ya lo veréis!**, que van causar gran expectació.

El Dia de l'Ascensió, centenars d'alcoians van viatjar a Gandia en el tren Xixarra per a veure al gran Molina. Tot anava perfectament, però a l'hora de la veritat, amb la plaça de gom a gom, Molina se'n va fugir a Alacant en una barca des del port de Gandia. Va ser denunciat i la Guardia Civil el va portar cap a Alcoi, per la Carrasqueta, a peu i emmanillat. Molina al·legava que va ser raptat. El disgust entre els afeccionats va ser enorme. Per eixe motiu, la gent, ressentida, deia després en pla de burla: "¿Quién es Molina? Un betumero del carrer la Sardina!"

Sellés y Dios!: Expressió local equivalent al castellà *el burrito delante para que no se espante*, és a dir, quan algú, sense modèstia o educació, es posa, de paraula, per davant de la resta, o valora els seus mèrits en excés: "—Ací els únics que

saben escriure valencià són jo i Toni, però jo el que millor! —Sellés y Dios!” (respon l’interlocutor). Allà pels anys 1930, un espiritista alcoià, de cognom Sellés, va publicar un llibre a Alacant, en el qual afirmava que ell rebia comunicació de l’altre món a través dels mèdiams, i que una volta va contactar amb Déu. La referida comunicació o passatge del llibre el va titular “Sellés y Dios”, convertint-se posteriorment en una expressió popular local.

Ser de Armas Tomàs: Es tracta d’un joc de paraules, pres del modisme castellà *ser de armas tomar*, basat en l’existència del famós taller alcoià de fabricació d’arcabussos anomenat oficialment “ARMAS TOMÀS”, el qual va iniciar la seua activitat allà per l’any 1955 aproximadament, fa més de quaranta anys.

Ser de Casa Donya Amàlia: Ser objecte de discriminació per part d’algú, és a dir, donar avantatges a algú tot desmillorant o perjudicant a un altre: “Mira que bé! A tots els en dones dos i a mi una! Jo, que sóc de Casa Donya Amàlia?”.

Donya Amàlia Garcia (1859-1955) era una mestra alcoiana, mare d’onze fills, entre ells el famós compositor Pepiquet Carbonell, que va transformar sa casa del carrer del Vall en un parvulari, i que, de finals del segle XIX fins a la Guerra Civil, va regentar l’orfanat local que va fundar juntament amb l’arxiprest Escrivà. Feia classes nocturnes per a treballadores, organitzava colònies estiuenques per a escolars alcoians a la Vila Joiosa... Més que una dona, era una institució.

Ser de la família del Melero: Emprat com a resposta evasiva adreçada als que són indiscretament preguntadors: “—Tu, de quina família eres? —Jo sóc de la família del Melero! L’origen d’aquesta locució o joc de paraules cal buscar-lo en un antic acudit local, en el qual una xicota que solia ser importunada per un pretendent llandós i molt pesat, al ser preguntada, un dia, a quina família local pertanyia, al remat, va respondre irritada a l’emprenyador incansable: “Jo sóc de la família del Melero... dos filles putes i un fill torero!”, i, en sentir això, amb aqueixes referències familiars tan “brillants”, el xicot en qüestió ja no la va tornar a molestar mai més quan la veia pel carrer o pel passeig.

Són diversos els personatges alcoians que han portat el referit malnom d’*El Melero*, si més no, des de principis del segle passat, originalment aplicat, amb caràcter general, a tots els qui es dedicaven, en el temps d’abans, a vendre mel, malnom heretat, segons els casos, per fills, néts, besnéts i rebesnéts. Per tant, queda totalment descartada qualsevol relació entre aquest *Melero* “llegendari” del segle XIX i els alcoians actuals portadors del referit sobrenom.

Ser el secret del Pansit: Modisme equivalent al castellà *ser un secreto a voces*: “—No t’ho puc dir perquè és un secret. —El secret del Pansit!” A voltes es remata amb l’afegitó irònic **I es dia per les teulaes!**

Diuen que era un home del segle passat que tenia cinc filles i que cap d’elles es va casar, i, per tant, la gent es preguntava: “**Què els diria, que es van quedar totes fadrines?**”. Aquesta darrera expressió és, contràriament a l’enunciat, portadora de connotacions de gran misteri, i també força popular.

Ser la bufa de la Gamba: Equivalent, si fa no fa, a l'expressió castellana *ser un cachondeo*. Coexisteix amb el sinònim parcial *ser un canyaret*. Dit d'un lloc on no hi ha organització, seny o conducta seriosa: "Allí en el nostre club no es pot treballar ni es pot fer res de trellat, allò és la bufa la Gamba!" / "Això no va ser una reunió de veïns... va ser la bufa la Gamba!". (La *bufa* és un eufemisme alcoià per a la vulva, emprat principalment per les dones: "Xe, toca't la bufa, Mariu!"; pel que fa a la Gamba, ja hem vist anteriorment que era una famosa bagassa local). Cal destacar, a tall de curiositat, l'existència d'un grup musical alcoià, format per veterans, anomenat 'La Bufa la Gamba Blues Band'.

Ser mel de Ca Telm: Actualment pronunciat "catèm", s'aplica referit a qualsevol producte deliciós, excel·lent, de primera qualitat: "Pep, has tastat este formatge? No! Pos és mel de Catèm!"

Casa Telm, situada al xamfrà dels carrers de Santa Llúcia i Sant Jordi, era una botiga del segle passat que tenia fama de vendre la millor mel de tota la comarca. Era tan nomenada que va donar origen a la frase *Mel de Ca Tem* per a realçar la qualitat òptima de qualsevol producte alimentari. Actualment, per extensió, s'usa també en sentit figurat: "—Has sentit l'últim disco d'Ovidi Montllor? —Encara no. —Pos, és fantàstic! És mel de Ca Tem!" Pel que sembla, la seua fama va arribar a Alacant i, fins i tot, a les ciutats de la costa, on es coneixen variants d'aquest modisme.

Ser un Catxotxes: Ser un bacora, un fava, un bleda, un bajoca, un babau, etc., és a dir, una persona que fan d'ell el que volen els altres i que sovint el posen en ridícul i coses similars: "D'eixe xicot faran xufeta! És un Catxotxes!". També equival a *ser un calçasses o bragasses*: "Vicent és un Catxotxes, la seua dona fa d'ell lo que vol". L'origen és desconegut però sembla fer referència a algun antic personatge popular de caràcter molt feble.

Ser un Javaloiés: Tot i ser un modisme valencià general hem optat per incloure'l ací donat el seu interès o curiositat per tractar-se d'un cognom prou conegut a la nostra ciutat. Tot i que el D. C. V. B. d'Alcover -Moll dona el significat d'home massa tímid o crèdul, tanmateix, a la ciutat d'Alcoi té tres sentits (tots diferents dels anteriors!), és a dir, per una part un babau o bacora que tots abusen o fan el que volen d'ell, per l'altra, un *menfot*, una persona que té igual de tot: "Eh, pos bé, pos vosté té la raó!", sol respondre un javaloies, sense cap de passió o interès, davant una discussió en la que pren part o un problema que l'afecta. Aplicat també a qui roman impassible davant una burla i que *no pren el mal per pitjor*.

Ser un Tio Furgaes: Ser molt hàbil amb les mans, molt manyós, tenir molta traça per a qualsevol tipus de reparació de la casa, del cotxe, etc.: "Xe, que bones mans que tens, Vicent! Eres un Tio Furgaes!"

Testimoni de vista, Coratge el Cego: Exclamació irònica de rebuig o retret: "—Això és veritat i ho vaig vore jo!" (i és mentida) —Testimoni de vista, Coratge el Cego!" (ràplica per a desmentir l'interlocutor). Fa referència al ceguet local més popular de finals del segle passat i primers del present. Anava pels carrers cantant cançons o entonant la popular *oració del dia*. A més

a més, aquest antic personatge ha quedat immortalitzat en l'elenc dels malnoms dels 90 números de la centenària Loteria de la Societat "El Trabajo", donant nom al número 15, anomenat *La guitarra de Coratge*.

Tindre el trellat de Collomo: Es diu de la persona que no té gens ni mica de seny: "És que no poden fer-li cas, perquè té el trellat de Collomo". Referit, potser, a algun personatge pretèrit de cognom Colomo, ridiculitzat en *Collomo*, per tal de fer burla, tot aprofitant la similitud fonètica. A voltes, també s'usa una versió més completa, irònica i disbaratada que diu així: **El trellat de Collomo, festes en Mariola!**, la qual cosa representaria, certament, una idea o proposta realment forassenyada.

Torra coca, Virtudetes, i espera't ben assentà!: Exclamació de rebuig, incredulitat o escepticisme que coexisteix localment amb altres expressions sinònimes. Vegeu **Ara t'agarraran, Gorreta!** A hores d'ara, hom desconeix —fins i tot els alcoians més ancians— a quina xicota feia referència l'exclamació en qüestió i el seu possible origen anecdòtic.

Tot ho vol saber, com la Tia Ganxa: Expressió popular, que trobem també per escrita a la revista local *El Fallero* (Agost,1935), en la "Conversació entre veïnes" de Paco Ivorra: "... Remedios, la del Fanal, pa mi es la Tia Ganxa; ella tot eu vol saber, i aon no deu clavarse, es clava; mes li valdria arreglarse toch els drapets de sa casa". Vegeu **Parèixer la Tia Ganxa**.

Tot siga per les llagues de Quico el Moreno!: Exclamació simpàtica que indica que hom està disposat a ajudar i col·laborar per algú o per alguna causa que ho mereix.

Quico el Moreno era un home molt conegut de primers de segle que treballava per a l'Ajuntament d'arruixador dels carrers. La relació entre l'exclamació popular i aquest personatge és desconeguda.

Ull al què, que és Cristino!: Exclamació, a hores d'ara quasi obsoleta, sinònima d'*Ulllet vivet!* És una advertència que cal estar atent(s) perquè s'acosta algú que no és de fiar. Com que els quèns són els diners, Cristino seria algun pispa o lladregot del segle passat.

Vés a vore a Moratal!: Expressió irònica equivalent, si fa no fa, a *Santa Llúcia et conserve la vista!*: "—A sa mare la vaig vore jo en Alacant! —Pos, vé a vore a Moratal!". Fa referència al famós oftalmòleg local Antoni Moratal Pedrós, del carrer de Sant Nicolau, que era el pare de l'actual oculista Antoni Moratal Gisbert.

Vés-te'n on se'n va anar el Pare Parrilla!: Sinònim eufemístic que hom emprava per a *enviar algú a fer la mà, a fer punyetes o a pastar fang*. Cal dir que els ancians actuals no saben qui era el Pare Parrilla ni on se'n va anar.

ELENC DE SÍMILS I COMPARANCES

Anar més carregat que l'Ordinari de Tibi: Vegeu el sinònim **Parèixer l'Ordinari de Tibi**.

Correr més que Davó: Es diu de qui és molt ràpid corrent a peu, aplicat, és clar, als que no són corredors professionals: "Has vist a Nicolau, l'extrem esquerre de l'Alcoyano? Eixe corre més que Davó!" Referència admirativa a qui ha estat el més gran corredor alcoià de la història, Andreu Davó Botella (nat el 1898), que va ser campió regional de "cross" en 1923, pertanyia a la secció atlètica del Reial Alcòdium. Anava i tornava de la fàbrica a casa sempre corrent, la qual cosa era el seu entrenament habitual. Va guanyar tres campionats provincials a Alacant i sis competicions locals. En una ocasió va fer tot el trajecte del Castell de Guadalest a Alcoi, carregat de contrabando i corrent. Era un fora de sèrie amb pulmons d'acer. Juntament amb l'alacantí Meló, eren les dues grans figures valencianes de l'època.

Estar més enfadat que Don Rafael: Tenir un enfadament o enuig molt gran. Vegeu **Fer enfadar com a Don Rafael**.

Estar més perdut que Caparota: No tenir cap esperança o escapadòria. Vegeu també, més endavant, la variant **Ser més perdut que Caparota**.

Estar més sol·licitat que la Xelito: Dit de la persona a qui tothom busca o requereix: "P'a parlar en mon tio has de prendre tanda, saps! Està més sol·licitat que la Xelito!". Vegeu **Ser més conegut que la Xelito**.

Fer més por que el Tio Campanetes: "Vés en cuidao en eixe que fa més por que el Tio Campanetes!". Probablement, era un home que vivia tot sol en alguna barraca o cabanya de fusta pel Barranquet de Vitòria, a finals del segle passat, i quan els xiquets anaven a empenyar-lo, feia sonar unes campanetes, sense fer aparició. Durant el primer terç d'aquest segle, s'havia convertit en un personatge imaginari per als xiquets alcoians de l'època, els quals suposaven que estava darrere la tàpia de fusta mig enderrocada que tancava el solar d'allò que després seria el garaix de "La Alcoyana", prop del "Monte de Piedad", entre el "Panterri" i la "Costera del Gurugú". Els xiquets solien dir, en un to de por i gosadia alhora: "Anem a vore el Tio Campanetes", o bé quan passava per allí un grup de xiquets sempre deien: "Mira, ahí viu el Tio Campanetes, està per dins, però no ix mai del solar!"

Fer més por que un castell del Tio Cantona: Fa referència a Miquel Carbonell, l'afamat pirotècnic local de finals del segle XIX i principis del XX, que tots els anys, pel mes d'abril, llogava arcabussos i venia pólvora als festers i organitzava els focs artificials (incloent-hi 'castells de foc') per a les festes de Sant Jordi. Probablement, era descendent dels Carbonells (a) Cantona, encausats en la Revolució del Petrólio de 1873.

Jugar més que Peladilla: Referit als jocs de cartes, especialment els de *cau* (cast. *ronda*) i *cotos* (cast. *guiñote*), de bon tros, els més populars a la ciutat d'Alcoi. El famós Camilo Carbonell, "Peladilla", el propietari de l'antic Bar Tirys, que estava situat al núm.17 del carrer Sant Tomàs, en la casa de la Filà dels Xanos,

ha estat, probablement, el millor jugador local de naips, no professional, del segle vint, atès que aquest alcoià "mític" i excel·lent *coter* va nèixer l'any 1890 aproximadament, i encara ara, si fa no fa, cinquanta anys després de la seua mort, es manté en ús i està ben vigent la referida expressió popular que diu: "Jugues més que Peladilla!", per a qualificar a qualsevol bon jugador de *cotos* que destaque notablement pel seu joc. Per a més informació complementària, vegeu l'article de Jordi Grau, "Ases del Coto", Periòdic *Ciudad d'Alcoi*, del 12 d'octubre de 1995.

Una nota digna d'esment és, sens dubte, el fet que el popular saineter local Enric Valls Vicens fa servir una versió discretament "eufemística" del símil antroponímic en qüestió, a la pàgina 13 de la seua l'obreta titulada **¡Me cáson l'Havana!**, publicada l'any 1931, quan un dels personatges, un tal Mauret diu: "A mi... ni Pastilla que's el mes chugador d'Alcoy em guaña (a cotos) cuant yo vullc chugarles."

Nadar més que Galindo: Era un personate popular molt curiós, un xicot alt i prim, manyà d'ofici i un excel·lent nadador que, a primers de segle, feia exhibicions en les basses més grans del terme. Segons la llegenda, un dia es va llançar a un malecò de la Cova Juliana i a l'endemà va aparèixer en el Port d'Alacant.

Ser més alt que Manotes: "—El seu amic, que és molt alt? —Més alt que Manotes!". Era un homenot alcoià, un tal Santiago Abad Díaz, que feia quasi els dos metres d'altària i dotat d'unes mans enormes. Quan estava fent el servei militar va sol·licitar i li van concedir ració doble de pa i *ranxo*. Treballava en Papelelas Reunidas i tenia un sobresou perquè per a carregar i descarregar camions feia la faena de dos homes.

Ser més atrevit que Toni el Rei: Ser molt agosarat. Vegeu el modisme que ve a continuació.

Ser més bruto que Toni el Rei: "Qui, Vicent? Eixe és més bruto que Toni el Rei!". El mític Antoni Espinós Jordà ha estat, sens dubte, la figura popular més important en la història de la festa de Moros i Cristians. Home carismàtic, de bona presència i recursos econòmics, va ser protagonista de múltiples excessos, gosadies, bromes pesades i successos insòlits. Era, certament, un personatge polèmic, *bon vivant*, enèrgic, explosiu i desenfrenat, però també va ser, a més d'un gran innovador de la festa (vestits de luxe, *boatos*), un home valent, intel·ligent, emprenedor, esplèndid i solidari.

Ser més burro que Senabre: Es diu di qui es pensa que és intel·ligent i, en realitat, és un talòs o capclòs: "Cento diu que ho aprovarà tot a la primera, però jo crec que no... eixe és més burro que Senabre!" Contaven els vells que Senabre, un alcoià del segle passat que volia ser enginyer, va passar molt de temps estudiant i al remat va acabar sent peó caminer, el màxim on va poder arribar.

Ser més burro que Tacó: Sinònim de l'anterior. Seria, possiblement, algun personatge del segle passat que els vells de fa vint anys no recordaven.

Ser més cabut que Mossén Seré: Era un xicot alcoià de principis del segle XX, un tal Francesc Vilaplana Cantó, que volia ser capellà. Era la seua gran il·lusió i la seua vocació. Però un dia, mentre estudiava al seminari, tingué una forta discussió amb un superior i el van traure del seminari. Aleshores, al tornar a la nostra ciutat, els amics alcoians li deien en burla: "Paco, ja no seràs mossén!", a la qual cosa ell responia amb molta convicció: "Mossén seré!"; "No seràs!" li retrucaven els amics. "Seré!" replicava ell, cada volta. Al remat, però, no va ser capellà, i els alcoians el van *batejar* com a Mossén Seré, un híbrid que té elements de burla pel fracàs i d'admiració per la seua obstinació vocacional. Posteriorment, va ser, a més d'una gran persona, un conegut home de negocis local, prou adinerat.

Ser més conegut que la Xelito: Aplicat en to simpàtic i/o admiratiu a qualsevol persona molt popular al seu carrer, barri, ciutat, etc.: "—Tu coneixes al meu veí? —Qui, Toni? Eixe és més conegut que la Xelito!". La Xelito era una artista de varieté que, pels anys vint, estava al cim de la popularitat, i, per tant, actuava sovint a Alcoi.

Ser més listo que Mataix: Referit a l'industrial Desideri Mataix Valor (1852-1934), home preclar i prodigi que als setze anys ja era director d'una fàbrica de teixits en Segòvia.

Ser més lladre que Joume Clavillent: Expressió caiguda en desús que feia referència, probablement, al famós roder crevillentí Jaume el Barbut.

Ser més lladre que Pinet: Fa referència al famós roder de la Marina, que era molt temut per les seues incursions a la nostra zona muntanyosa de l'Alcoià i el Comtat.

Ser més lladre que Pixum: Un comerciant de primers de segle que tenia una quadra per a la compra-venda de mules i un magatzem de blat, ordi i llegums de tota classe, en el carrer de la Casa Blanca. Tenia fama ben guanyada d'enganyar els clients i, diuen els vells, que qui tractava amb ell sempre eixia escarmentat en el negoci.

Ser més malparlat que el Figo: Era un actor local de teatre amateur de finals del segle passat, que una volta, mentre interpretava una obra, arribat el moment, diu: "¿Sabéis quién soy?", i del galliner ix una veu ben alta que diu: "El Figo!", responent immediatament l'actor: "La figa de ta mare!". Poc després, la policia l'obligà a eixir a l'escenari a disculpar-se davant el públic. L'actor, volent rectificar l'error, diu tot seguit: "Senyores i cavallers, demane perdó per la paraulota que he dit, però és que hi ha cada fill de puta per ací!"

Ser més malo que Catxutxa: Es diu perquè aquest personatge popular de principis de segle, que rebia la burla constant dels xiquets, tenia molt mal geni i llançava el seu gaiato contra qui l'insultava o empenyava, especialment quan els més menuts li cantaven allò de "*Catxutxa té un floronco / a punt de rebentar / si no crideu al metge / Catxutxa es morirà!*". L'home, és clar, es posava fet una fúria.

Probablement, es tracta del mateix "Cachucha", un ximple anomenat Enrique, fervorós apassionat de la música, sobretot de "La Vella" (una de les

tres bandes de la nostra ciutat), que, de jove, a finals del segle passat, ajudava a transportar els instruments de la referida banda travessant els carrers, ranquejant d'una cama, mentre rebia les bromes de la gent, i que anava per les cases demanant almoïna, segons la definició que en fa l'escriptor alcoià absent Adolf Durà (resident a Madrid) al seu article titulat "Tipos y costumbres de mi tiempo", aparegut el 21 d'abril de 1929 al periòdic local *El Noticiero Regional*.

Ser més manyós que Furgaes: "Ton pare és més manyós que Furgaes!". Vegeu el sinònim **Ser un Tio Furgaes**.

Ser més maricó que la Miguela: Era un xicot efeminat, anomenat Miquel, que vivia al carrer Sant Mateu, i que era molt popular pels anys cinquanta.

Ser més maricó que la Porrote: Els xicons i joveçols alcoians dels anys cinquanta/seixanta, cantaven, a voltes, com a joc de carrer: "*La Porrote, la Porrote / maricó el que no botel!*". Es tractava d'un xicot afeminat.

Ser més perdut que Caparrota: Vol dir ser un perdís, un perdulari, un bala, un tarambana. Probable personatge del segle passat que ningú no recorda.

Ser més roïn que la Xata: Era una artista que cantava i ballava en els barracons de la fira, per festes de Sant Jordi, en l'època de la República, abans de la Guerra Civil. Eixia tota nueta i els soldats li llançaven les gorres. La seua qualitat artística, és clar, deixava molt a desitjar: "*L'extrem dret del Betis és més roïn que la Xata!*"

Ser més xulo que Pepe Vicent d'Ares: Era un conegut pinxo i perdonavides, de primers de segle, natural de la vila d'Ares d'En Bosch (el Comtat), a qui en una ocasió li va trencar un braç un fill del ministre Antoni Maura. Era un gall a qui tothom temia per la seua envergadura, tendència a buscar bregues i manca d'escrúpols. Va morir en una baralla, en un cabaret d'Alacant.

Ser més xulo que Pinet: Un altre símil, ben popular a la nostra ciutat, que fa referència al famós roder de la Marina, esmentat abans. Vegeu **Ser més lladre que Pinet**.

Tindre més castanyes que Carbonell: Símil admiratiu d'audàcia i coratge que, eufemísticament, fa al·lusió a l'episodi històric de l'empresari local Enric Carbonell Antolí, a l'Hotel Palace d'Alacant, que va donar origen a la construcció de l'edifici més bonic de la capital, la senyorial Casa de Carbonell, davant del Port. Va ser el fundador, en 1903, d'una de les empreses de gènere de punt més importants d'Espanya.

Tindre més corretja que el Tio conill: Expressió, a hores d'ara caiguda en desús, que solia aplicar-se a la persona flemàtica que sabia reprimir la impaciència o la irritació. El Tio Conill era un home alcoià d'abans, de primeries de segle, veí del carrer de la Verge Maria, al qual els amics i coneguts, especialment la gent jove, provocaven constantment preguntant-li: "Tio Conill, vosté beu?", tot fent un joc de paraules ben gracios, però ell, en comptes d'enfadarse, responia sempre amb sorna i molta calma: "I pixe!". Per al lector que ho desconega, cal especificar que, segons la creença popular tradicional d'aquesta zona, els conills no beuen mai.

Tindre més diners que Ferrandis Belda: Perífrasi popular usada per a magnificar, admirativament, el recursos econòmics de qualsevol persona: “—Saps que el teu veí s’ha comprat un Mercedes! —Qui, Vicent? Eixe té més diners que Ferrandis Belda!” L’arxifamós industrial Josep Ferràndiz Belda, va ser el fundador d’una de les empreses del sector del gènere de punt més importants del nostre país (juntament amb *Carbonell y Cia*), i, pel que sembla, la de més intensa activitat laboral en la postguerra. Aquest empresari dirigia també altres indústries de teixits i de paper, i era, a més a més, conseller de diverses entitats locals, com ara el Banc d’Espanya, el Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Alcoy, Pápeleras Reunidas, la Electricista Alcoyana, i d’altres. Era també Tinent d’Alcalde i president del Círculo Industrial. L’any 1961, a l’edat de 70 anys, li va ser atorgada la “Medalla de Plata al Mèrito en el Trabajo”, en reconeixement a la seua llarga i fructífera labor.

Tindre més diners que l’Agüela de Ca Albors: Comparança que fa referència a la gran fortuna que tenia, a principis de segle, aquesta distingida família local —una antiga saga de banquers i fabricants de paper—, posseïdora de l’únic palau existent a la ciutat, el senyorial i luxós Palau d’Albors —una joia del segle XIX—. Aquesta senyora tindria al voltant dels seixanta anys, allà pels anys vint.

Tindre més força que Pep Guixa: Era un xicot anomenat Josep Tormo que, a primers de segle, treballava de vaquer en l’Hostal Nou (on, més tard, es va construir l’edifici del Banc d’Espanya). Aquest hèrcules del segle vint estava dotat d’una força descomunal i va ser autor de múltiples proeses i anècdotes increïbles, que encara recorden els més ancians. Va morir l’any 1918.

Tindre més mal geni que l’Agüelo del Tirisiti: Referit al caràcter pudent i repelós d’aquesta figura del popular Betlem de Tereseta o de Tirisiti, tradicional espectacle alcoià nadalenc de titelles. Representa un curiós paral·lelisme amb el mallorquí ‘tereseta’ (=titella).

Tindre més moral que l’Alcoiano: Comparança famosíssima, actualment coneguda a tota Espanya, que té el seu origen en l’època gloriosa del C. D. Alcoyano, que va militar en la Divisió d’Honor entre els anys 1945 i 1951, i va quedar per davant del Reial Madrid la temporada 1947-48. Va donar internacionals com Vidal o Pérez-Payà, i la premsa de Madrid va arribar a afirmar, en grans titulars, que “el Alcoyano parecía un equipo argentino”. Era l’únic equip espanyol de l’època que viatjava en autobús propi. Els jugadors formaven una petita família. Sempre anaven junts, fins i tot a les sales de festes, com el Pasapoga. Eren una pinya. En els camps de futbol, corrien més que l’adversari per tal de contrarrestar, amb l’esforç i la lluita, la gran qualitat tècnica dels equips milionaris.

La premsa alcoiana feia acudits de com *la delantera de seda* de l’Atlètic de Madrid no havia pogut vèncer *l’equip del regenerat*. Fins i tot quan l’Alcoià anava perdent per tres o més gols de diferència, l’equip no renunciava mai a l’atac i corrien fins a l’esgotament físic, mirant d’aconseguir el gol de l’honor. No donaven mai cap de pilota per perduda. Es superaven davant l’adversitat. Exigien “pròrroga” a qualsevol àrbitre que acabara el partit sense afegir-hi els

minuts perduts, per gran que fóra la derrota o la victòria. A voltes, algun jugador que, per haver rebut un colp, estava xorrant sang, desobeïa les ordres de l'entrenador i no abandonava el camp... La il·lusió i excel·lent condició física donaven ales a l'equip alcoià, i es donava el cas anecdòtic que el famós extrem esquerre Pérez, quan treia un córner, corria com un llamp cap a la porteria per tal de mirar si encara podia rematar en algun rebot. Tota Espanya se'n feia creus de veure com un poble de cinquanta mil habitants tenia un equip revelació en primera divisió. A més d'una certa qualitat, és clar, el secret d'eixe miracle, d'eixa gran gesta, era, sens dubte, la bravura, la tenacitat, la constància, l'amor propi, allò que la premsa nacional va batejar, encertadament, com a *la moral del Alcoyano*.

Voler més (a algú) que Graella al vi: Expressió emfàtica referida, generalment, a un membre de la pròpia família (pares, fills, iaios, nebots, etc.) o bé a un promès o promesa: "—Però... Emilieta vol a sa mare? —Que si la vol a sa mare? La vol més que Graella al vi!"

El llegendari Tio Graella, veí del carrer Sant Roc, ha estat el fester alcoià més amant del bon vi, en les èpoques pretèrites quan encara no s'havia fet popular el *café gelat* o *café licor* a les *filaes*. Tant és així que la seua comparsa, la Cavalleria del Peaco, que va existir, si més no, entre 1839 i 1909, era coneguda popularment com a la Cavalleria del Vi.

El personatge en qüestió va ser immortalitzat per l'escriptor local Rafael Coloma, al poema festiu "El Pregó del Tio Graella", que anava inclòs dins l'opuscle titulat *Estampas Festeras*, publicat l'any 1944.